

IK VOEL ME ZO ...

ONTDEK EMOTIES IN KUNST

LEES- EN VERTELTEKST ♦ GROEP 1 T/M 3

KUNSTMUSEUM
DEN HAAG

VOOR DE LEERKRACHT

Emo Verkerk, *Edgard Varèse*, 2000

MUSEUMLESBESCHRIJVING

Het thema van deze les is: gevoelens. We praten met elkaar over emoties die iedereen kent, zoals verlegenheid, blijdschap, boosheid en angst. Soms verbeelden kunstenaars gevoelens of maken zij kunstwerken die stemmingen oproepen bij de kijkers. In verf gevangen: een gevaarlijk ogende hond, een schaduw die een eigen leven leidt en een tengere vrouw met vlekkerige bloesjes. Schrik jij van die hond? Ben jij wel eens bang in

het donker? Zou die vrouw soms verlegen zijn? Steeds worden de kunstwerken bekeken, besproken en verbonden met associaties van de kinderen zelf. Spelenderwijs ervaren en ontdekken ze hoe ze gevoelens kunnen verbeelden, bijvoorbeeld in klei of in dans. Ook leren ze gevoel te koppelen aan kleur. In een groepsopdracht worden de kinderen gestimuleerd goed te kijken én om samen te werken.

LESDOELEN

- ♦ De kinderen kijken gericht naar schilderijen en brengen hun gedachten onder woorden.
- ♦ De kinderen ervaren dat je kleuren en onderwerpen op schilderijen kunt verbinden aan gevoelens en/of sfeer.
- ♦ De kinderen reageren beeldend op schilderijen.
- ♦ De kinderen leren gevoel uit te drukken in beeldend werk en dans.

Deze lees- en verteltekst is ook te downloaden vanaf onze site: Kunstmuseum.nl

Ook handig in het geval u in de klas beschikt over een digitaal schoolbord/smartboard.

KERNDOELEN

1 NEDERLANDS MONDELING TAAL- ONDERWIJS

De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken taal. Ze leren tevens die informatie, mondeling of schriftelijk, gestructureerd weer te geven.

12 NEDERLANDS TAALBESCHOUWING, W.O. STRATEGIEËN

De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken.

54 KUNSTZINNIGE ORIËNTATIE

De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.

55 KUNSTZINNIGE ORIËNTATIE

De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.

56 KUNSTZINNIGE ORIËNTATIE

De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.

34 ORIËNTATIE OP JEZELF EN DE WERELD

De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.

37 ORIËNTATIE OP JEZELF EN DE WERELD

De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarde en normen.

PRAKTISCHE TIPS

- ♦ Deze lees- en verteltekst is bedoeld om naar eigen inzicht ter voorbereiding van de museumles te gebruiken. De inhoud ervan is een aanvulling op de inhoud van de museumles en valt hiermee bewust slechts gedeeltelijk samen. U kunt deze tekst bijvoorbeeld voorlezen, bespreken of als inspiratie gebruiken voor een andersoortige les. Ook treft u tot besluit suggesties aan voor een of meerdere les(sen) na het museumbezoek.
- ♦ Het is voor de kinderen fijn om bij hun naam te worden aangesproken in het museum. Een naam-bordje op hun kleding werkt goed.
- ♦ Het is prettig als u de kinderen alvast zou willen uitleggen dat kunstvoorwerpen in een museum niet aangeraakt mogen worden.
- ♦ Mocht het voorkomen dat u met de kinderen ruim voor aanvang van de museumles arriveert in het museum, dan kunt u de Bewaking of de Informatiebalie in de hal vragen om tekenspullen. Zo kan de wachttijd plezierig en zinvol worden besteed.
- ♦ Het is toegestaan om tijdens de museumles foto's van uw leerlingen te maken – zónder flits/statief.

Paul Signac, *Cassis. Cap Lombard*, Opus 196, 1889

IK VOEL ME ZO...

Voelen doet iedereen, de hele dag door. Je stoot bijvoorbeeld je teen aan de tafelpoot. Auw, dan voel je pijn. Of je aait de poes, dat voelt lekker zacht en warm. Opeens voel je honger, want je hebt al een tijdje niks meer gegeten. Of je rent naar de wc, want je voelt dat je nodig moet. Dit soort voelen heeft te maken met je lijf.

POËZIE

Heppie

(Joke van Leeuwen)

*'Ik voel me ozo heppie,
zo heppie deze dag
en als je vraagt: wat heppie
als ik eens vragen mag,
dan zeg ik: hoe wat heppie,
wat heppik aan die vraag,
heppie nooit dat heppieje
dat ik hep vandaag?'*

OM OVER NA TE DENKEN

Kun je het voelen of niet?
Dat je bijna moet niesen...
Dat je hart klopt...
Dat de wind waait...
Dat een vogel fluit...
Dat een hond haren heeft...
Dat een vis glibberig is...
Dat je neus kriebelt...
Dat vuur heet is...
Dat de lucht blauw is...
Dat je slaap hebt...
Dat ijs koud is...
Dat sneeuw wit is...

Er is ook nog een ander soort voelen. Zo weet iedereen wel hoe het voelt om blij te zijn. Je wordt blij als je fijn aan het spelen bent, als je een knuffel krijgt van iemand die je lief vindt, of als je precies het cadeautje krijgt dat je graag wilde hebben. Blij zijn voelt fijn. En als je heel erg blij bent, krijg je zin om te zingen, te dansen en in de lucht te springen van plezier.

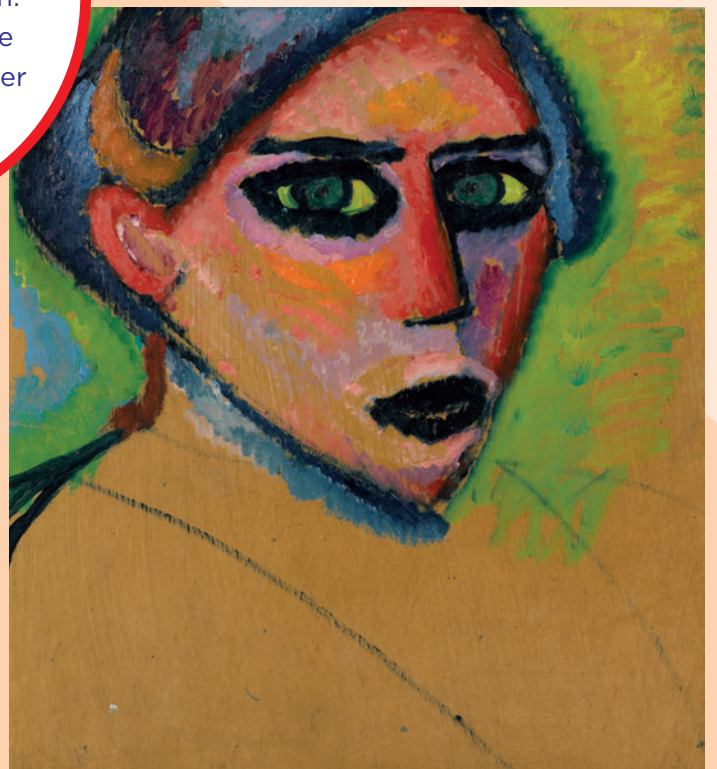

Hoe voel je je als je heel graag een snoepje wil, maar je krijgt het niet? Ben je dan wel eens boos? Of word jij boos als iemand jouw voetbal afpakt, als je een spelletje verliest, of als je ergens de schuld van krijgt, terwijl je het niet hebt gedaan? Boos zijn voelt heel anders dan blij zijn. Als je heel erg boos bent, krijg je zin om te schreeuwen, te slaan en met je voeten op de grond te stampen van woede. Boos zijn voelt niet zo fijn.

OM OVER TE FILOSOFEREN

Veel mensen gaan ruzie maken als ze boos zijn.
Wat denk jij.... word je van ruzie maken minder boos?

Alexej Jawlenski, *Vrouwenkop*, ca 1911

ALLERLEI GEVOELENS

Heb jij dat wel eens? Dat je in een klas komt met allemaal nieuwe kinderen, of op een feestje waar je niemand kent? Je durft niks te zeggen en weet niet goed wat je moet doen. Het is net alsof alle kinderen op jou letten. Je bent bang dat ze je een beetje raar vinden. Dat heet verlegen zijn. Verlegen zijn, dat is een soort van bang zijn.

Verlegen, bang, blij of boos, het zijn allemaal gevoelens. En van gevoelens zijn er nog veel meer. Je broertje heeft bijvoorbeeld een sticker gekregen van de buurvrouw en jij niet. Dan kun je jaloers zijn, want jij wilde die sticker ook.

Egon Schiele, *Portret van Edith*, 1915

OM TE VERTELLEN

Wanneer was jij een keer heel erg... boos, nieuwsgierig, zenuwachtig, blij, trots, verbaasd, bang, verlegen, ongeduldig?

Het gekke is dat gevoelens steeds veranderen. Soms gaat dat heel snel. Je bent jaloers op je broertje, maar dan zie je de zandbak en ga je met zand spelen. Dat jaloerse gevoel is dan ineens weg. Even later voel je je trots, omdat je een mooi zandtaartje hebt gemaakt. Zo gaat dat. Het ene gevoel gaat over in het andere. En dat is handig, want niet alle gevoelens zijn fijn. Je kunt verdrietig zijn, maar gelukkig word je daarna weer vrolijk. 'Na regen komt zonneschijn', zeggen we dan.

OM TE VERZINNEN

Je gevoel verandert steeds vanzelf, maar soms kun je je gevoel ook zelf veranderen.

Denk maar mee.

Waar word jij vrolijk van?

dansen

met de hond spelen

je opa opbellen, want die maakt altijd grapjes

kliederen met zand en water

voetballen en dan veel scoren

mooie kleren aandoen

zingen

Denk er maar eens aan als je een keer boos of verdrietig bent.

Dit figuurtje laat een hele rij tanden zien en trekt een paar flinke rimpels in zijn voorhoofd. Kun jij dat nadoen? Welk gevoel past daarbij?

WAT VOEL JIJ NOU?

Jij bent niet de enige die dingen voelt. De andere kinderen in de klas hebben ook gevoelens, net als de juf of de meester, je vader en moeder en alle andere mensen op de wereld. Het voelt fijn als mensen je troosten wanneer je verdrietig bent, of als ze je helpen als je iets niet goed durft.

Andersom is dat natuurlijk ook zo. Jij kunt andere mensen ook helpen als ze zich even niet zo fijn voelen.

Maar hoe weet je eigenlijk hoe een ander zich voelt? Dan kun je vaak zien aan iemands gezicht, of aan hoe iemand doet. Wat iemand zegt, hoort daar ook bij. Iemand die kwaad is, loopt niet zingend rond. Die trekt een boze mond en er komen rimpels in het voorhoofd. Je hebt zelfs kans dat er boze woorden uit zijn of haar mond rollen.

Constant, Zonder titel, 1948

OM UIT TE BEELDEN

Wie kan er heel boos kijken? Wie kan er heel blij kijken? Wie kan er heel verdrietig kijken?
Kun je die gevoelens ook met je hele lijf uitbeelden?

NAAR HET MUSEUM

Binnenkort kom je met je klas naar het Gemeentemuseum, misschien wel voor de eerste keer. Daar kijken we samen naar schilderijen. Waar gaan die schilderijen over? Wat voor gevoel past daarbij? Soms kun je zien wat de kunstenaar voelde, maar je kunt ook zelf iets voelen als je aan het kijken bent. Door de kleuren van het schilderij, of door wat er geschilderd is. Er bestaan enge en blije, brutale en zelfs heel verlegen kunstwerken. Dat zul je ontdekken. Bij een heel blij schilderij mag je een dansje doen, maar je mag ook iets engs maken. Iets waar je bibberbang van wordt. Heb jij er al zin in? Wij van het museum wel!

OM OP TE ZEGGEN

*Ben jij wel eens bang, bibberbang?
Bang voor een slang op het
kamerbehang?
Bang voor het monster,
Bang voor het donker?
Dan ben ik bang: bibber, bibberbang!*

Maria Raskin, Liedbewerking op 'kleuters en ik', Nr. 7-1988

Laat de kinderen bijpassende bewegingen maken met armen en benen, terwijl ze het versje opzeggen.

VOOR DE LEERKRACHT

ACTIVITEITEN

VOOR NA DE MUSEUMLES

Bang-boek / blij-boek maken

Kinderen tekenen op afzonderlijke vellen papier steeds één ding waar ze bang voor zijn. Alle tekeningen bij elkaar vormen een bangboek. Schrijf het woord 'bang' op het schutblad en laat hier de tekeningen van het kind op volgen. De bangboeken kunnen later worden besproken in de kring. Welke kinderen zijn bang voor hetzelfde? Op dezelfde manier kan een blijboek worden gemaakt.

Blij-tafel inrichten

Bedek een tafel met vrolijk gekleurde lappen of vellen papier. Laat de kinderen iets meenemen of maken waar ze blij gevoel van krijgen (vb. een doosje ingepakt met cadeaupapier, zonnetjes van geel karton, knuffels, slingers, etc.) Op het prikbord erachter hangen platen over blij zijn die de kinderen uit tijdschriften hebben geknipt en gescheurd of tekeningen die ze zelf hebben gemaakt.

Emotie-collage

Laat kinderen uit tijdschriften plaatjes knippen van mensen die een positieve emotie laten zien (blij, trots, verliefd etc.). Dat kan zijn door de uitdrukking van het gezicht of door de lichaamshouding of door beide. Laat de plaatjes op een vel papier plakken. Laat de achtergrond beschilderen in kleuren die de kinderen er bij vinden passen. Op dezelfde manier kan een emotiecollage worden gemaakt over negatieve emoties (woede, schaamte, verlegenheid, verdriet). Hang de collages twee aan twee op.

Mobiles

Geef de kinderen papier in een kleine ovale/ronde vorm of laat ze die zelf knippen. Hierop tekenen ze blij, bange, verdrietige, boze, ... gezichtjes. Verwerk deze tot mobiles.

Beeldenwinkel

Eén kind speelt de klant en vraagt: ik wil een boos beeld. De kinderen veranderen in beelden door doodstil in een boze houding te gaan staan. De klant kiest een beeld uit door het aan te tikken. Dan is het aangetikte kind klant en vraagt om een vrolijk beeld, een bang beeld, een verlegen beeld, ...

Emotie-automaat

Lees het gedicht De Wees Vrolijk-Automaat (Hans Andreus) voor:

*Op de hoek van de Berenstraat
Staat een Wees Vrolijk-Automaat
Je stopt er een kwartje in en dan
Wordt je zo vrolijk als 'maar kan.
Je danst en zingt de hele dag
Zelfs als je niet dansen en zingen mag*

De kinderen spelen na wat er gebeurt in het gedicht. Wat gebeurt er als er geen Wees Vrolijk-Automaat staat maar een Wees Verlegen-Automaat, of een Wees Jaloers-Automaat, of een ...

KINDERBOEKEN OVER GEVOELENS

- ♦ O. Brenifier, **Wat voel ik?**, Biblion Uitgeverij; Davidsfonds/Infodok 2005
- ♦ J. Van Coillie, **Voel je wat ik voel?**, De 150 mooiste gedichten over gevoelens, voor kinderen Davidsfonds/Infodok 2009
- ♦ M. Hoffman, **Het grote blij boos baalboek; alle gevoelens op een rijtje**, Uitgeverij Ploegsma 2013

PRENTEBOEKEN OVER GEVOELENS

- ♦ J. Chapman, **Wat hoor ik toch?**, Uitgeverij Lemniscaat 1999
- ♦ N. Duroussy, **In het donker**, Uitgeverij De Vier Windstreken 2002
- ♦ A. en C. Guillain, **Driftkop Daan** NBD Biblion 2015
- ♦ I. en D. Schubert, **Er ligt een krokodil onder mijn bed**, Uitgeverij Lemniscaat 2005
- ♦ M. Veldhuis, **Kikker is ongeduldig**, Uitgeverij De Vier Windstreken
- ♦ M. Veldhuis, **Kikker is verliefd**, Uitgeverij Leopold 1990
- ♦ M. Veldhuis, **Kikker is bang**, Uitgeverij Leopold 2000
- ♦ M. Veldhuis, **Klein-mannetje vind het geluk**, Uitgeverij De Vier Windstreken 2000
- ♦ M. Waddell, **Welterusten... Kleine beer**, Uitgeverij Lemniscaat, 1988

KINDERBOEKEN OVER KUNST

- ♦ Q. Blake, **Engelkrijt**, Uitgeverij De Fontein 2004
- ♦ C. Johnson, **Paultje en het paarse krijtje**, Uitgeverij Lemniscaat 2001
- ♦ W. Pijbes, **A is van appel. Een kunst ABC**, Uitgeverij Lemniscaat 2004
- ♦ M. Veldhuis, **De schilder en de vogel**, Uitgeverij De Vier Windstreken 1995

KINDERKUNSTBOEKEN!

Het Kunstmuseum Den Haag & Uitgeverij Leopold brengen sinds 2010 kunstboeken voor kinderen uit. Deze reeks onderscheidt zich doordat het zelfstandige inspirerende prentenboeken en jeugdromans zijn in relatie tot onze tentoonstellingen en collecties, en geen traditioneel-educatieve uitgaven. Voor jonge kinderen zijn de volgende titels verschenen:

- ♦ C. Dematons, **Holland op z'n Mooist – Op reis met de Haagse School**
- ♦ I. Godon en T. Tellegen, **Een zondag met Caillebotte**
- ♦ W. Hofman Puzemuze, **of op weg naar Rothko**
- ♦ A. van Haeringen, **Coco of het kleine zwarte jurkje** (Zilveren Penseel 2014)
- ♦ A. van Haeringen, **De koningin die niet kon kiezen**
- ♦ S. Posthuma CaldeR, **De draad van Alexander**
- ♦ H. van Reek, **Edith en Egon Schiele**
- ♦ W. van Reek, **Keepvogel en Kijkvogel – In het spoor van Mondriaan** (Zilveren Griffel 2012; internationale illustratieprijs De Gouden Appel; Vlag & Wimpel)
- ♦ D. Remmerts de Vries, **Meneer Kandinsky was een schilder** (Zilveren Griffel 2011)
- ♦ I. en D. Schubert, **Delfts blauw – Een vaas voor de prinses**
- ♦ T. Tjong-Khing en A. Woltz, **Nacht in het poppenhuis**
- ♦ M. Tolman, Ensor – **De grote maskerade**

Augustus 2016

© Kunstmuseum Den Haag, afdeling Educatie

Tekst: Karin van Hoof

Vormgeving: afdeling Foto & Vorm

Deze lees- en verteltekst is ook te downloaden vanaf onze site:
www.Kunstmuseum.nl